



Clubhouse

گزارش جلسہ‌ی کلاب‌هاوس

رویکرد زنان در مواجهه با آزار خیابانی

تحقیقی به روش فوکس‌گروپ

۲۲ تیر ۱۴۰۰

رویکرد زنان در مواجهه با آزار خیابانی

تحقیقی به روش فوکس گروپ / ۲۲ تیر ۱۴۰۰

در روز سه شنبه ۲۲ تیر ۱۴۰۰، گفتگویی از طرف «همه‌مون» در کلاب‌هاوس درباره‌ی رویکرد زنان در مواجهه با آزار خیابانی برگزار شد. هدف گفتگو شنیدن تجربیات زنان در رابطه با آزار خیابانی و پیدا کردن راهکارهایی برای مواجهه و مقابله با آزار خیابانی بود.

تجربیات آزار:

سکوت و همراهی با آزارگر

تمامی زنان حاضر در جلسه اشاره کردند که از دوران نوجوانی همواره به طرق مختلفی آزار خیابانی دیده‌اند. مخاطبی از تهران، یکی از تجربیات خود را بازگو کرد: «من بدترین آزاری که دیدم با لباس فرم اداری بود، در سن ۲۴ سالگی، مقنعه پوشیده بودم و آزارگر من کلاسوری جلوی خود گرفته بود و در مترو در حین راه رفتن سینه زنان را لمس می‌کرد. وقتی من و همکارم واکنش نشان دادیم و اعتراض کردیم، بقیه زنان آزاردیده سکوت کردند و مردان اطرافمان شروع به خندیدن کردند، آزارگر گفت که شما خودتان خواستید و با گفتن حرف‌هایی از این قبیل به ما توهین و فحاشی کرد، او گفت که دارید به من پیرمرد تهمت می‌زنید و کارت خود را درآورد که من کارمند بانک مرکزی هستم و آبرودار هستم. در نهایت فقط چون دو مرد حرف ما را پیش پلیس تأیید کردند حرف ما قبول شد و گرنه حتی پلیس هم حرف ما را قبول نمی‌کرد. این قسمتی از تجربه‌ی زیسته‌ی زنان ساکن ایران است.» او

ادامه می‌دهد: «دیدن لبخند احمقانه روی صورت بعضی از مردان بسیار ناراحت کننده بود. انگار دارند یک فیلم جالب می‌بینند!»

قربانی نکوهی (مقصر دانستن قربانی به جای آزارگر) و **سکوت جامعه**، بسیار دردناک است و باعث می‌شود قربانیان آزار حس کنند تنها هستند.

عوامل موثر در گسترش آزار خیابانی

محمد کریم آسایش با اشاره به کار پرفورمنس «اندر بیرونی» که صبا زواره‌ای انجام داده است، به تجربه‌ی متفاوت زنان و مردان از فضاهای شهری اشاره کرد. او گفت: «این پرفورمنس فیلمی بود از حضور زن در فضای شهری در ایران و با اینکه در داخل فضاهای عادی بود نه فضاهای بی‌دفاع، کاملاً احساس ناامنی در آن دیده می‌شد. در حین پخش آن، پرسشنامه‌ای بین حاضران پخش شد و از آنها خواسته شد که احساسشان در فضاهای شهری و رفتارشان در فضاهای شهری را در آن بنویسند. سپس پرسشنامه‌ها به صورت رندوم بین حاضران پخش شد. جالب اینکه همه از جواب‌ها می‌فهمیدند که پاسخ‌ها متعلق به زن است یا مرد و این کاملاً گویای تجربه‌ی متفاوت زنان و مردان در فضای شهری بود. یعنی نه تنها فضاهای شهری جنسیتی شده‌اند، بلکه این فضاها به نوعی به نگاه جنسی به زنان دامن می‌زنند و زمینه‌ساز آزار خیابانی هستند.»

این تفاوت عظیم در تجربه‌ی زنان و مردان از فضای شهری از کجا نشأت می‌گیرد؟

حاضران عوامل موثر متعددی را در آزار خیابانی علیه زنان نام بردند که می‌توان آنها را در سه دسته تقسیم‌بندی کرد: **عوامل اجتماعی، محیطی، و قانونی**

عوامل اجتماعی:

۱. **ترس از واکنش خانواده و ایجاد محدودیت مضاعف:** به این نکته اشاره کرد که زنان معمولاً این تجربیات منفی آزار را با خانواده و مردان اطراف خود در میان نمی‌گذارند. زیرا از طرفی نمی‌خواهند که خانواده و اطرافیان خود را نگران کنند و از طرف دیگر نگران هستند که بازگو کردن این مسئله باعث محدودتر شدن آزادی آنها شود.

۲. **ضعف عاملیت زنان بر بدن خود:** در طول زندگی، جامعه و خانواده به زنان این پیغام را می‌دهد که اختیاری بر روی بدن خود ندارند و بدن آنها ملکی عمومی است،

بنابراین زنان حتی زمانی که آزار می‌بینند فکر می‌کنند که حق ندارند اعتراضی کنند بنابراین سکوت می‌کنند. محمدکریم آسایش (کنشگر و پژوهشگر شهری و اجتماعی)، سکسیسم و نگاهی جنسی به زنان را از علت‌های مهم آزار خیابانی دانست. طبق عقیده‌ی او، تفکیک جنسیتی و نبود فضاهایی تفریحی برای ایجاد تعامل بین زنان و مردان، به نگاه جنسی به زنان دامن می‌زند. او همچنین جنسیت‌زدگی در ابعاد مختلف را عنصری دانست که آزار خیابانی، خشونت بر زنان و نگاه جنسی به زنان را تقویت می‌کند.

۳. قربانی نکوهی: سرزنش قربانی با گفتن جملاتی مثل: بلند بلند می‌خندید، لباسش کوتاه بود، حجاب مناسبی نداشت، کرم از خود درخته و... باعث می‌شود که زنان از بازگو کردن تجربیات خود در رابطه با آزار خیابانی واهمه داشته باشند و احساس ترس و تنهایی کنند. بنابراین سکوت می‌کنند تا خود متهم نشوند.

۴. حساس نبودن جامعه نسبت به خشونت بر زنان: مردان، فاعلان و منفعلان آزار سیستماتیک زنان هستند. مردان یا مستقیماً دست به آزار زنان می‌زنند یا حرکت ساده‌ای که تجربه نشان داده در اغلب مواقع موجب پایان آزار می‌شود را انجام نمی‌دهند، خود را به ندیدن می‌زنند یا به راحتی به تماشا و تفریح از این طریق می‌پردازند. زنان نیز که آموخته‌اند که در برابر آزار خود سکوت کنند قطعاً در برابر آزار به دیگران هم واکنشی ندارند که بروز دهند.

۵. ضعف در آموزش‌های لازم به کودکان و بزرگسالان: تربیت فقط در خانواده شکل نمی‌گیرد، بلکه مدرسه، دانشگاه، رسانه‌ها، جامعه و ... نیز در تربیت و آموزش کودکان نقش ایفا می‌کنند. نبود آموزش‌های لازم شامل فقط کودکان نمی‌شود، شرکت‌کنندگان در جلسه اتفاق نظر داشتند که مردان بزرگسال نیز دانشی محدود در رابطه با انواع آزار و تجربه‌ی زیسته‌ی زنان دارند. شرکت‌کننده‌ای در این باره گفت: «به نظر من تا مردان به صورت زن پوش به جامعه نیایند نمی‌توانند عمق آزار، ناامنی و شرایطی که بر زندگی زنان حاکم است را درک کنند.»

عوامل قانونی و سیاست‌گذاری اجتماعی:

۱. نبود قوانین موثر و اجرا نشدن قوانین موجود: ایران جزو معدود کشورهایی است که هیچ قانونی به طور خاص برای آزار جنسی ندارد. قوانین موجود نیز ناکارآمد و حتی قربانی‌نکوه هستند (به دلیل نیاز به شاهد و اثبات و قانون حجاب و ...)

۲. **قوانین و فلسفه حجاب:** حجاب یعنی زن اختیاری بر بدن خود ندارد و خودش نمی‌تواند تصمیم بگیرد که کجای بدنش را بپوشاند و یا نپوشاند. قانون حجاب بدن زن را به ملک عموم تبدیل می‌کند که همه می‌توانند راجع به آن نظر دهند. و وقتی همه راجع به بدن زن نظر می‌دهند و بدنش ملک عموم شده، آزارگران در خیابان هم به خود اجازه می‌دهند که به او دست‌درازی کنند و آزارش دهند.

محیط و فضای شهری:

۱. **شب مردگی:** الهام مولوی‌زاده (از اعضای شورایی دوره‌ی گذشته)، به مشکل محله‌زدایی و نقش آن در ناامن کردن فضای شهری برای زنان پرداخت. او به محلاتی همچون طرشت و شریف در تهران اشاره کرد که توسعه‌ی دانشگاه‌ها باعث شده است بافت محله به بافت اداری تبدیل شود و «شب مردگی» به وجود بیاید. او گفت: «همانطور که می‌دانید، خود مردم ناظران شهر هستند. و مناطق مسکونی شب زنده‌داری دارند. و این می‌تواند کمک کند که اگر تعرض و مزاحمتی برای زنی رخ داد، ساکنان محله به کمک او بروند اما در محلات اداری و تجاری چنین مسئله‌ای وجود ندارد.

۲. **مکان‌های بی‌نظارت:** پل‌های عابر پیاده پلهایی خلوت که اطراف آن با بیل‌بورد پوشیده شده است، نور مناسبی ندارند و مکانی امن برای آزارگران هستند. فضاهایی همچون کوچه و خیابان‌های تاریک و خلوت، پارک‌ها، محله‌های شهر که یا از لحاظ ساختار و طراحی ایراد دارند و یا همیشه و یا در ساعاتی از روز جو مردانه‌ای بر آنها حاکم می‌شود و به زنان احساس ناامنی می‌دهد.

چه باید کرد؟

در بعد شخصی باید سکوت نکنیم: چه به عنوان قربانی آزار و چه به عنوان شاهد آزار. شرکت‌کنندگان در این جلسه، بارها زنان را تشویق کردند که سکوت خود را چه در زمان آزار و چه پس از آن بشکنند و با بازگو کردن تجربیات خود میزان آگاهی را بالا ببرند. آسایش نیز به چرخه‌ی آزار و اهمیت واکنش زنان اشاره کرد: «در مسئله‌ی آزار خیلی وقت‌ها، بحث جنسی نیست بلکه مسئله نشان دادن قدرت خود و تحقیر زنان است. به نوعی قصد اثبات قدرت و مردانگی خود را دارند و فرضشان این است که زنها واکنش نشان نمی‌دهند. بنابراین اگر زنان واکنش نشان دهند این چرخه شکسته می‌شود.»

اما سکوت نکردن به تنهایی کافی نیست، باید با صحبت درباره آزار خیابانی میزان آگاهی خود و اطرافیانمان را بالا ببریم. در طول جلسه دریا به آموزش‌های مدارس آمریکا در زمینه مقابله با آزار و بولی کردن اشاره کرد و گفت که باید انواع آزار و معیارهای آزار را بشناسیم و به دیگران به ویژه به کودکان آموزش دهیم تا بدانند که چه در نقش آزار دیده و چه در نقش شاهد آزار چه واکنشی از خود نشان دهند. مردان نیز باید ضمن بالا بردن میزان آگاهی خود، با زنان اطراف خود در این باره صحبت کنند و آنها را تشویق به در میان گذاشتن تجربیات خود کنند، تا دانش بهتری از تجربه زیسته زنان کسب کنند.

طبق پیشنهادات شرکت‌کنندگان در جلسه، این نوع آموزش‌ها و آگاهی‌رسانی‌ها می‌توانند به شکل‌های مختلفی انجام شوند، از دوره‌های اجباری آموزش آزارجنسی به کارکنان گرفته، تا استفاده از گیمیفیکیشن، و کارهای هنری مثل تئاتر و...

از سوی دیگر آرزو ضیایی (روزنامه نگار اجتماعی) ضمن ارائه راهکارهایی همچون بهتر کردن نور معابر گفت: «اگر ما نمی‌توانیم مزاحمت خیابانی را کمتر کنیم، حداقل معابر و فضای شهری را برای زنان امن‌تر کنیم و فضاها را برای آزارگران ناامن کنیم.»

شرکت‌کنندگان در جلسه نیز راهکارهایی مشابه برای امن‌تر کردن فضای شهری پیشنهاد دادند:

۱. برداشتن و یا جابه‌جایی بیلبوردها از روی پل‌های عابر پیاده و در بلند مدت جایگزین کردن پل‌های عابر پیاده با روش‌های جایگزین. در این زمینه مجمع همساخت (سازمانی مردم نهاد متشکل از شهرسازان و معماران، با هدف ایجاد شهری بهتر) در شیراز، توانستند مصوبه‌ای از شورای شهر شیراز بگیرند که ارتفاع تبلیغات به اندازه ۸۰ سانتی متر جابجا شود تا روی پل‌ها بهتر دیده شود.
۲. بهتر کردن دید و ایجاد روشنایی بیشتر در معابر تاریک و خلوت تا زنان احساس امنیت بیشتری داشته باشند.
۳. کم کردن امکان تماس از طریق کاهش تعداد مسافران تاکسی‌ها، مثلاً در عقب فقط دو نفر بنشینند تا فاصله‌ای لازم بین مسافران رعایت شود.
۴. تشویق زنان و ارائه راهکارهایی موثر در جهت بیشتر کردن حضور آنان در مناطق تجاری و صنعتی تا جو مردانه حاکم بر این مناطق از بین برود و زنان احساس امنیت بیشتری کنند.
۵. دوره‌های اجباری آموزش آزار جنسی و آزار خیابانی برای کارکنان شهرداری.

به چه نکاتی باید دقت کرد؟

شرکت‌کنندگان در جلسه بر اساس تجربیات پیشین خود در این زمینه نکاتی برای مطالبه‌گری‌های آینده گفتند:

مونا عرفانیان (مشاور پیشین وزیر راه و شهرسازی در امور بانوان) گفت: «بحث آزار خیابانی برای زنان با تجربه‌ی زیسته‌ی متفاوت، در نقاط مختلف شهر و در سطوح مختلف اجتماعی متفاوت است. قصد ندارم بگم که آزار خیابانی لزوماً وابسته به فقر و بالا و پایین شهر است اما به هر حال فقر فرهنگی پراکنش یکسانی در سطح شهر ندارد و نوع زندگی و الگوی زندگی زنان هم شرایط یکسانی ندارد. زنی که باید ساعت چهار صبح از خانه بزند بیرون تا دو ساعت بعد به محل کار خود برسد. یا زنی کارگر که حتی نمی‌تواند آژانس سوار شود چون می‌گوید که اگر سوار آژانس شوم، دیگران فکر می‌کنند بدکاره هستم. قطعاً تجربه‌ی زیسته‌ی متفاوتی نسبت به منی که با ماشین شخصی خودم یا ماشین شخص دیگری به سرکار می‌روم، دارد. بنابراین قطعاً تجربه‌های زنان متفاوت است و تجربه‌ی آنها از آزار خیابانی نیز با یکدیگر متفاوت است... به طور خلاصه، من می‌خواهم بگویم که اگر به دنبال راهکار هستیم باید به صورت مسئله‌شناسانه‌تری موضوع را بررسی کنیم و تلاش کنیم که تنوعی که این موضوع دارد را بیشتر بشناسیم و به آن بپردازیم.»

آسایش نیز تاکید کرد که این نوع طرح‌ها باید از زمینه‌ی اجتماعی خود بیرون بیایند تا ابعاد مختلف مشکل را بررسی و حل کنند. چه در شناسایی مشکلات و چه در ارائه‌ی راهکارها، رویکردی اجتماع محور و رویکردی مبتنی بر بعد کالبدی و بعد اجتماعی و فرهنگی، مهم است.

در طول جلسه این نکته که زنان با پوشش‌های مختلفی آزار خیابانی می‌بینند بارها تکرار شد و در انتها مولوی‌زاده نیز ضمن تایید این حرف، گفت: «حجاب بازدارنده نیست، من به عنوان یک خانم محجبه نیز مورد مزاحمت قرار می‌گیرم.» مریم غلامی (ارشد برنامه ریزی شهری) نیز ضمن ابراز نگرانی از سیاست‌های حجاب محور و ضد بدحجابی، گفت که در مشخص کردن شاخص‌های آزار خیابانی، تبلیغات و ... باید نگاهی برابر به تمامی زنان جامعه داشت و مورد آزار قرار گرفتن آنها را به نوع پوششان مرتبط نکرد. هر زنی با هر پوششی که در جامعه حضور پیدا می‌کند، نباید مورد آزار خیابانی قرار بگیرد.

رویکرد زنان در مواجهه با آزار خیابانی

تحقیقی به روش فوکس گروپ

۲۲ تیر ۱۴۰۰



همه‌مون
hamamoun